

Rusya'nın Orta Doğu Politikasını Şekillendiren Parametreler

Yaşar ONAY*

Adına Rusya denilen bu ülke, Moskova prensliğinden büyük bir imparatorluğa doğru adım adım yol almış, önce Çarlık, ardından Sovyetler Birliği, sonra da Rusya Federasyonu olarak insanlık tarihinde yer almıştır. Yüzyıllar boyunca iki kıtada birden toprağı olan Rusya, tarihin her döneminde ön plana çıkmış ülkelerden birisidir.

Ancak tarih boyunca Batı'nın ekonomik modelleri Rusya'da sürekli olarak aksamış ve hiçbir dönemde Rusya, Batı'nın beklediğı ve istediğı yolda ilerlememiştir. Bugün de Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından sonra Rusya'nın Batılı bir ülke olacağı umutları yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamış, hatta bazı uzmanlara göre de eski Sovyetler Birliği'nin yeniden kurulacağı söylenmeye başlanmıştır.

Orta Doğu bölgesi dün olduğu gibi bugün de Rusya'nın ulusal güvenliğini doğrudan tehdit eden bölgelerin başında gelmektedir. Soğuk Savaş'ın bitimini takip eden sürecin başlarında, Rusya'nın güvenlik algılamalarında zorunlu olarak meydana gelen değişiklikler, Rusya'nın bölgeye yönelik bakışında bazı değişimlere neden olduysa da, ABD'nin "Büyük Orta Doğu Projesi"ni (BOP) ilan etmesiyle birlikte Rusya yeniden bölgeye yönelik ilgisini artırmaya başlamıştır.

Günümüzde Rusya'nın genel de Orta Doğu, özelde ise Suriye politikasının şekillenmesine etki eden faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Bölgenin stratejik önemi
2. Siyasal İslam'ın giderek artan gücü ve yarattığı tehdit
3. Fosil Enerji kaynakları için artan rekabet

---

*Haliç Üniversitesi İşletme Fakültesi Dekanı, Siyaset Bilimi ve Uluslar arası İlişkiler Bölüm Başkanı

4. Uluslararası saygınlık

5. Bölgedeki güçler dengesi

Nitekim, Aralık 2014'te Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Rusya'ya yönelik tehditlerin değerlendirildiği Askeri Doktrini ilan etmesi ve Rusya için en büyük tehdit olarak NATO'yu göstermesi de oldukça anlamlıdır.¹

Ayrıca Rusya Güvenlik Konseyi tarafından yapılan yazılı açıklamada yeni doktrinde Ukrayna, Kuzey Afrika, Suriye, Irak ve Afganistan'daki gelişmelerin Rusya'ya çok ciddi tehditler doğurduğu ifade edilmiştir.²

Rus stratejilere göre; Tunus'tan başlayan ve Suriye ile devam eden gelişmelerin temel amacı, bölgenin ABD'nin çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırılması ve potansiyel tehdit oluşturan rejimlerin ortadan kaldırılmasıyla, Orta Doğu'daki enerji kaynaklarının denetim altına alınmasıdır.³

Rus Orta Doğu uzmanları, "Büyük Orta Asya Projesinin" (BOAP) BOP'un bir uzantısı olduğunu ve eğer BOAP hayata geçirilecek olursa Rusya Federasyonu'nun yakın çevresinde ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabileceğini dile getirmektedirler.⁴ Görüldüğü gibi Rusya, BOP'un temel amacının sadece Orta Doğu ülkeleri ile sınırlı kalmayacağına ve bu projenin aynı şekilde bir bütün olarak algılanan Güney Kafkasya ile Orta Asya'yı da değişim havasına tabi tutacağına ve bölgenin ABD'nin kurmaya çalıştığı dünya düzenine uygun olarak yeniden yapılandırılacağına inanmaktadır. Kısacası Rusya ABD'nin bölgedeki varlığını ve yapacağını ilan ettiği rejim ile sınır değişikliklerinin bir süre sonra kendisine yöneleceğini, ilk adım olarak da Rusya'nın yakın çevre olarak kabul ettiği, Güney Kafkasya ile Orta Asya'ya yayılabileceğini; bir sonraki adım olarak da doğrudan kendi güvenliğini tehdit edecek hale geleceğini düşünmektedir.

Diğer yandan Suriye, geçmişte SSCB'nin, günümüzde de Rusya Federasyonu'nun (RF) bölgedeki en önemli müttefiklerinden birisidir. Bunun en önemli nedeni de Suriye'nin RF açısından stratejik öneminin çok fazla olmasıdır. Rus stratejist Kanat Ydyrys'e göre Rusya'nın Suriye konusunda Batı müdahalesine karşı gelmesinin temel nedeni Rusya-Suriye ilişkisinden çok, Rusya-İran ilişkisinde gizlidir. Dolayısıyla, Rusya açısından Suriye, bir çıkış noktası değil, İran'a yapılacak bir ABD-İsrail müdahalesinin önündeki set anlamını taşımaktadır.⁵

Diğer nedenlere bakarsak; Rusya'nın Suriye sahilinde bulunan Tartus askeri limanı (1971'den beri) Rus askeri gücünün Akdeniz'deki varlığı açısından önem taşımaktadır ve Suriye'ye karşı yapılacak müdahalelere karşı caydırıcı güç ola-

¹ "Rusya'da yeni askeri doktrin: En büyük tehdit Nato" http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/12/141226_rusya_askeri_doktrin, Erişim: 27.12.2014

² A.g.e.

³ Kanat Ydyrys, Rus Yazarların Gözünden Rusya'nın Yakın Çevresi ve Orta Doğu-Suriye Politikası, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=908&konu=0&bolge=0>, Erişim: 19.12.2014

⁴ A.g.e.

⁵ A.g.e.

rak durmaktadır. Şam rejiminin yıkılması, Rusya'nın bölgede var olan tek üssünü kaybetmesi anlamına gelecektir. Esad rejiminin yerine diğer grupların gelmesi Rusya'nın Suriye iç çatışmasında karşı tarafı tutması nedeniyle, eski haklarından da yoksun kalacaktır. Bunu önlemek için Rusya hem Esad rejimine limanını kullanarak destek çıkmış hem de Tartus deniz üssündeki filosunu daha da güçlendirmeye gitmiştir.⁶

Rusya'ya göre, "Arap baharının" nihai hedefi İran olup, amaç İran enerji kaynaklarına Batı tarafından ulaşılabilecek bir sistemin oluşturulmasıdır. Bu, doğrudan Rusya'nın ekonomik çıkarlarını tehdit edecek bir davranıştır. Zira ABD ve Batı, İran'ı istediği hizaya getirerek, kurguladığı sistemi yerleştirirlerse, ABD ve AB ek enerji kaynakları sağlayacak ve süper güç statüsüne erişmek için enerji gelirlerini arttırmaya çalışan Rusya'nın bu amacına ulaşmasını engelleyecektir. Ayrıca Rus uzmanlarına göre, Tunus'tan başlayan ve Suriye ile devam eden, ayrıca nihai hedefi İran olan "Arap baharının" ABD'nin hedeflediği şekilde başarıya ulaşması durumunda, bunun enerji anlamındaki bir ucunun RF'nin yakın çevresi olan Türkmenistan'ı etkileyeceği endişesi ciddiye alınmalıdır.⁷ Günümüzde Türkmenistan kaynaklarını dünya pazarlarına ulaştırmak için Batı ülkelerinin çeşitli projeleri hali hazırda beklemektedir, İran'ın tasfiyesinden sonra, bu projelerin hayata geçirilmesi sağlanabilir.

Rus stratejilerine göre Suriye krizi dıştan ihraç edilen suni bir krizdir ve bu krizin temel oyuncuları ABD ve AB ülkeleri, Suudi Arabistan, Türkiye ve RF'dir. Bu bağlamda; Suriye krizinin önümüzdeki süreçte ne şekilde sonuçlanacağı bu aktörlerin tutumlarına bağlı olarak gelişecektir.⁸ Rusya, Suriye üzerinde doğrudan siyasi etkiye sahip bir devlettir. İki ülke arasında SSCB döneminden kalan askeri ittifak ilişkileri mevcuttur. Bu nedenle Rusya şimdilerde Suriye'deki mevcut rejime destek vermektedir, ancak uluslararası sistemde Esad yönetimine karşı baskıların artması durumunda, Suriye yanında askeri güç kullanmasının kendisi açısından büyük sorunları ortaya çıkarabileceğinin de farkındadır.⁹

Nitekim, Rusya ilk olarak Batı'nın Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nde Beşar Esad karşıtı bir karar çıkarmasını engelleyerek, Suriye'ye yapılması ihtimal dahilinde olan bir askeri hareketin hukuki meşruluğunu ortadan kaldırmış ve Suriye'ye askeri destek sağlamaya başlamıştır. Kuznetsov Uçak Gemisi dahil savaş gemilerinin bölgeye gönderilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Rusya Devlet Başkanı Putin, bunlarla da yetinmeyerek Suriye ordusundaki askerlerin ve bürokrasisindeki memurların maaşlarını ödeyerek, devlet mekanizmasının çökmesinin önüne geçti.¹⁰

⁶ Sabir Askeroğlu, *Rusya Suriye'de Neden Direniyor*, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya/2013/05/27/7013/rusya-suriyede-neden-direniyor> Erişim: 19.12.2014

⁷ Kanat Ydyrys, A.g.e.

⁸ A.g.e

⁹ Sabir Askeroğlu, A.g.e.

¹⁰ A.g.e.

Öte yandan; Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD), Irak ve Suriye'de çok kısa zaman içerisinde önemli yerleşim birimlerini ele geçirmesi ve bölge üzerinde kontrolünü sağlayarak etkisini artırması Orta Doğu'da yeni bir güvenlik açığını ortaya çıkarmıştır.¹¹

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un, dönemin Irak Başbakanı Haydar al-Abadi' ve Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallem'le gerçekleştirdiği görüşmelerde bu ülkelere başta İŞİD olmak üzere terörizme karşı mücadelelerinde destek verdiğini açıkladı.

Rusya'nın bu politikası birkaç nedene bağlıdır.¹²

- Rusya Irak'ı destekleyerek Bağdat üzerinden Orta Doğu'da etkisini artırma fırsatı bulacaktır.
- Moskova, Bağdat'la ilişkilerini SSCB'yle Baas rejimi arasındaki düzeye tekrar döndürmeyi hedeflemektedir. Ancak bu ilişki artık ideolojik yakınlıktan ziyade daha çok stratejik işbirliği düzeyinde geliştirilmesine yöneliktir.
- Rusya İŞİD'e karşı Irak'ı destekleyerek, Batı yaptırımları sonrası önemli pazar kaybına uğrayan Rus silah endüstrisinin Orta Doğu'daki pazarını korumuş olacaktır.
- Aynı zamanda Bağdat'ı destekleyen Moskova, Irak'ın enerji kaynaklarını uluslararası şirketlere açması durumunda kendisi için de pay elde edecektir.
- Bu anlamda da Rusya Şam'dan sonra Orta Doğu'da da Bağdat üzerinden varlığını tekrar hissettirecektir.

Rusya, İŞİD'in güçlenmesinden endişe etmektedir. Zira İŞİD'in güçlenmesi durumunda Kafkasya başta olmak üzere Rusya'daki hükümet karşıtı İslami grupları destekleyeceği ve İŞİD içinde aktif faaliyet gösteren önemli sayıda Rusya vatandaşları olan kişilerin Rusya'ya dönerek terör eylemlerine girişeceğini düşünmektedir.

Moskova'nın İŞİD'in güçlenmesinden duyduğu diğer bir endişesi ise, Suriye'yle ilgilidir. Irak'ta olduğu gibi, Suriye'nin bazı bölgelerini kontrol altında tutan İŞİD'in, zaman içerisinde Şam'a yönelik verebileceği savaş Moskova'nın bölgedeki tek müttefikinin düşmesine neden olabilir.¹³

Rusya, İŞİD'e karşı olduğu gibi, ABD ve koalisyon güçlerinin İŞİD operasyonlarına da karşı çıkmaktadır. Rusya, Suriye topraklarında yürütülen hava operas-

¹¹ Sabir Askeroğlu, Rusya'nın İşid Politikası, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/2014/10/08/7791/rusyanin-isisid-politikasi> Erişim: 19.12.2014

¹² A.g.e

¹³ A.g.e.

yonlarının Şam ve BMGK onayı olmadan gerçekleşmesini, uluslararası hukukun ihlali ve egemen devletin topraklarına yönelik saldırı olarak değerlendirmektedir. Rusya, ABD'nin müdahalesinin ilerleyen zamanda çatışmaların daha da artmasına sebep olabileceğini ve Suriye'de hükümet güçlerine karşı kullanılmasıyla sonuçlanabileceğinden endişe etmektedir. Rusya'nın BMGK kararı olmadan yapılan IŞİD operasyonlarına karşı çıkmasının birkaç nedeni vardır.¹⁴

- Rusya'ya göre Suriye'nin talebi ve BMGK kararı olmadan yürütülecek operasyonlar zaman içerisinde uluslararası norm haline gelecektir.
- ABD, IŞİD kontrolündeki bölgeleri Şam egemenlik alanı olarak görmeyecektir.
- IŞİD'e karşı yapılan müdahaleleri de Suriye egemenliğine karşı bir müdahale olarak değerlendirmeyecektir.
- Dolayısıyla koalisyon güçlerinin Suriye topraklarında yürüteceği silahlı çatışmaları hukuk dışı saymayacaktır.

Rusya, Orta Doğu'da etkinliğini artırmayı amaçlarken, özellikle ABD'nin bölgedeki varlığını dengelemek istemektedir. Bu nedenle Moskova, uluslararası hukuku ve BMGK'yi öne çıkararak uluslararası güvenlik sorunlarında karar vericiler arasında yer almayı amaçlamaktadır. Bu sayede Rusya, ABD'nin ulusal çıkar alanı olarak görüldüğü Orta Doğu bölgesinin güvenlik sorunlarının çözümüne katkı sağlamayı, bunun karşılığında ise Moskova'nın Ukrayna üzerindeki ulusal çıkarlarının ABD tarafından kabul edilmesini istemektedir.

Bir başka ifadeyle, Rusya kendisinin dışlandığı bir Orta Doğu görmek istememektedir. Bunun için de bölgeye olan ilgisini devam ettirme niyet ve kapasitesine sahiptir.

---

¹⁴ A.g.e